

# Etika in spolnost\*

Leta 2002 je pri založbi Krtina izšla knjiga z naslovom *Etika in seks*, ki jo je napisal sodobni filozof hrvaškega rodu Igor Primorac. V prvem delu knjige avtor analizira ključne poglede na človeško spolnost, ki je običajno povezana s poroko in potomstvom, z romantiko in hedonizmom ter obravnava delitev na naravno in nenaravno spolnost. V drugem delu razpravlja o moralnem vrednotenju monogamije, prešuštva, prostitucije, homoseksualnosti, pedofilije, spolnega nadlegovanja in posilstva. Avtor neprikrito zagovarja hedonistični pogled na spolnost. Ker je bila knjiga na katoliški strani do sedaj povsem prezrta (izšla ni nobena recenzija v kakšnem katoliškem mediju), se lahko za izziv sprehodimo med Primorčevimi argumenti v prid hedonizma in jih primerjamo s katoliškim moralnim stališčem s področja človeške spolnosti.

## O avtorju Igorju Primoracu

Igor Primorac je po narodnosti hrvaškega rodu, sicer pa slušbuje v tujini. Sprva je študiral filozofijo na beograjski univerzi, kjer je opravljal tudi asistentsko službo, potem pa je odšel poučevati na judovsko univerzo v Jeruzalem na oddelek za filozofijo. Leta 2001 je pričel opravljati raziskovanja in profesorsko službo tudi v Avstraliji na univerzi v Melbourneu. Njegova poklicna pot se še vedno razpenja med Melbourneom in Jeruzalemom, gostuje pa tudi v drugih državah, kot npr. Veliki Britaniji, ZDA ... Primorac s svojimi članki in knjigami posega na področja moralne, politične in pravne filozofije. Raziskuje predvsem aktualna vprašanja, kot so pogledi na človeško spolnost, etika seksa, terorizem, nacionalizem, patriotizem ipd.

## O knjigi *Etika in seks*

Knjiga *Etika in seks* govori o uporabi etiki, ki ima za vsakega posameznika praktični pomen. Avtor uporablja metodologijo sodobne analitične filozofije, knjigo pa razdeli na dva glavna dela. V prvem podaja zgodovinski pregled filozofske misli o človeški seksualnosti in pripominja, da je seks kot filozofska tema šele sredi 19. stoletja pritegnil resnejše zanimanje. Kot prelomno navaja filozofijo Nietzscheja in Schopenhauerja, kar spodbudi novo razumevanje seksualnosti, saj se do takrat razen izjeme Markiza de Sada, ki je radikalno zanikal tradicionalni prokreacijski pogled na seks, omejen na zakonsko zvezo, večina filozofov zadovolji »zgolj s podpiranjem konvencionalne spolne morale s pomočjo filozofskih argumentov« (Primorac 2002: 17).

Avtor razdeli štiri prevladujoče poglede na seks: seks in prokreiranje, seks in ljubezen, seks kot jezik ter seks in užitek. Zavrne prve tri koncepcije seksa – biološkost, romantičnost in ekspresivnost seksa, podpre pa hedonistični pristop. Seks razume v njegovih lastnih pojmi in ne kot del nečesa ali sredstvo za doseg nečesa drugega: »Kaj seks kot tak – kot goli seks – je? Želja po določenih telesnih užitkih, skupaj s tem, kar počnemo, da bi to željo zadovoljili« (Primorac 2002: 64). Šele tisto, kar priključimo seksu (ljubezen, prokreiranje itd.), proizvaja določene moralne zapovedi in prepovedi, ne pa tudi seks sam. Posledično avtor sklene, da spolna morala ne obstoji: »Nobenega razloga nimamo, da bi verjeli, da poznamo le en moralno sprejemljiv cilj ali smoter človeškega seksualnega doživljanja in vedenja, naj bo predpisano s strani narave ali zapovedano s strani družbe. /.../ Seks nima nobenega

posebnega moralnega pomena; je moralno nevtralen. Nobeno dejanje ni bodisi moralno dobro ali slabo, pravilno ali zgrešeno le zato, ker je seksualno dejanje /.../ Za izbire, dejanja in prakse na področju seksa veljajo ista moralna pravila in načela, kot veljajo za neseksualne zadeve. V seksu, tako kot v neseksualnih zadevah, lahko drugim škodimo, jih ranimo, silimo, varamo ali izkoriščamo, ne izpolnimo naših obljub in obveznosti – in morala od nas terja, da tega ne počnemo. Kadar delujemo proti kateri koli od teh zahtev, ni to zaradi seksualne narave našega ravnanja ne bolj in ne manj zgrešeno, kot bi bilo sicer» (Primorac 2002: 209).

## Odzivi na knjigo Etika in seks

Izšle so tri recenzije omenjene knjige, sicer pa bolj odmevnih ali opaznih odzivov pri nas ni bilo. Izid knjige so opazili pri revijah *Sodobnost*, *Družboslovne razprave* ter pri časniku *Delo*, na katoliški strani pa so *Etiko in seks* povsem spregledali.

Skupno vsem trem recenzijam knjige je mnenje, da *Etika in seks* predstavlja dobrodošel uvod v razpravo o človeški spolnosti in je lep dokaz, da je seks vreden filozofske obravnave, saj je to praktično najbolj in hkrati teoretično najmanj raziskana praksa, ki se je akademski diskurz pogosto izogiba kot manjvredne trivialne tematike (prim. Pušnik 2002: 175). Vsi trije avtorji recenzij se tudi strinjajo, da Primorčev način pisanja omogoča tekoče in zanimivo branje, z dovolj trdno logično strukturo in smiselnimi argumentacijami (prim. Pušnik 2002: 175; Mihelič 2003: 1490). Opazijo tudi Primorčevo mirno distanciranost od vseh vprašanj človeške spolnosti, ko s hladnokrvnostjo analitične usmeritve pretresa argumente za in proti pri različnih problemih in skuša na utemeljen način odpraviti predsodke (prim. Dolar 2003: 6).

Vendar se avtorji med seboj tudi razlikujejo, saj vsak izmed treh opazi tudi kakšno

pomanjkljivost v Primorčevi spolni etiki: Mihelič v *Sodobnosti* pravi, da je Primorac »premało interdiciplinarno zavezan predvsem antropologiji, psihologiji in semiologiji« (Mihelič 2003: 1490); Pušnikova v *Družboslovnih razpravah* pri Primoracu pogręša revolucionarnost in večjo mero odločnosti na področju osvoboditve človeške spolnosti (Pušnik 2002: 175); Dolar v *Delu* pa ugotavlja, da Primorčevega ideala spolne etike v resničnem svetu ni mogoče uresničiti (Dolar 2003: 6) oz. kot se zaveda tudi sam Primorac: »Naj bo še tako obžalovanja vredno, a idealna družba, v kateri ni nobene potrebe in nobene priložnosti za uporabo seksa kot sredstva za doseganje zunanjih ciljev in v kateri ljudje seksajo le zaradi vzajemne privlačnosti, v našem svetu nima možnosti za uresničenje. Kajti to bi zahtevalo vrsto vnaprej vzpostavljene seksualne harmonije, v kateri bi vsaka želja naletela na komplementarno željo in nihče ne bi bil tako neprilvačen, da si ga drugi seksualno ne bi želeli« (Primorac 2002: 208).

## Bistvene smernice Primorčeve spolne etike

### 1 Goli seks

Primorac se zavzema za t. i. »goli seks«, na katerem ne vidi nič moralno spornega. Seks sam na sebi nima moralne vsebine in Primorac ne vidi nobene potrebe, da bi seks povezovali z nečim zunaj njega (ljubeznijo, otroki, zakonsko zvezo ipd.) z namenom, da bi seks na ta način v vsakdanjem življenju ljudi postal moralno opravičljiv (prim. Primorac 2002: 59–61). Tako po njegovem mnenju deluje npr. prokreacijski in zakonski pogled na seks, ki ga zagovarja katolištvo in krščanstvo nasploh, enako deluje tudi romantični pogled, ki seks nujno povezuje z ljubeznijo, če želi spolnost moralno opravičiti. Primorac trdi, da je seks povsem moralno nevtralen in z njim ni nič narobe, četudi se ga nekdo posluęuje samo za zabavo; dokler seveda govo-

rimo o medsebojnem pristanku in strinjanju dveh odgovornih, razumnih in odraslih oseb.

## 2 Norme vs. ideali

Človeška seksualnost, pravi Primorac, ponuja mnogo variant, ki jih ljudje prakticirajo. Dokler se posameznik seksualno zbližuje z drugo odraslo osebo premišljeno in s pristankom te osebe ter izpolnjuje načelo spoštovanja ljudi, potem je vsaka seksualna možnost moralno legitimna, četudi morda manjvredna z gledišča nekaterih koncepcij o človeškem razcvetu. A idealov ni mogoče uzakoniti kot splošne smernice; ne morejo voditi v moralne prepovedi in ne morejo biti podlaga za obsojanje tistih, ki si izberejo drugačne ideale, kot jih zagovarjamo sami. Morda smo prepričani, da je človeška seksualna izkušnja, ki se nanaša na telo drugega kot utelešenje celotne edinstvene osebnosti drugega in se razvije v trajno zavezanost intimnosti, ljubezni in zakonski zvezi bogatejša, bolj izpolnjujoča in vrednejša izkušnja, kot je naključni seks. Če mislimo tako, potem bomo z razlogom mislili pozitivno o ljudeh, ki živijo v skladu s tem idealom. Vendar kljub temu nimamo nobene podlage, na kateri bi obsojali tiste, ki ne živijo tako. Sklepanje, da je npr. A dosti boljši kot B in je zato B čisto zanič, je logično pomanjkljivo. B je lahko še vedno dober, četudi je slabši kot A. Primer tega je lahko seks brez ljubezni, ob tem, da nekatere izkušnje ljudi kažejo, da je včasih naključni seks - kot seks sam na sebi - celo boljši kot seks iz ljubezni, pravi Primorac. Nobenega argumenta ni, da bi določene moralne ideale postavljali kot normo, druge pa moralno obsojali. Ideali so namreč stvar posameznikove svobodne izbire.

## 3 Naravni in nenaravni seks

Primorac si prizadeva za odpravo ločnice med »naravnim« in »nenaravnim« seksom, saj po njegovem ravno ta ločnica napaja vse

obsojajoče poglede, ki se posledično navezujejo na pojem perversije in na negativni pomen, ki ga ima ta pojem v zavesti ljudi. Pravi, da vse prevečkrat površno uporabljamo razlog narave, češ da določene seksualne prakse niso naravne. To se največkrat dogaja znotraj prokreacijskega pogleda na spolnost, ki trdi, da je namen spolne združitve dveh oseb možnost zanositve; kadar se osebi seksualno združujeta na način, kjer ta možnost ne obstaja (ali tudi hipotetično ne more obstajati), potem se takšna spolnost označi za nenaravno in zatorej nemalokrat tudi grešno, odvratno, perverzno. Kljub temu da se zastavlja vprašanje, ali je spolnost res naravno, ne pa kulturno dejstvo (saj potemtakem bi tudi ljudje oz. moški morali, tako kot samci v naravi, prepoznati čas, kdaj so ženske plodne, v kolikor bi želeli spolnost jasno označiti kot naravno dejstvo), se razlog narave pogosto uporablja z namenom moralne obsodbe določenih oblik seksualnosti, ki so statistično nenavadne oz. manj pogoste od večinskih oblik. Izreka se mnenje, da narava teži k spočetju in da je zato upravičeno tudi podobno pričakovanje glede človeške spolnosti. Perverznost oz. »nenaravni« seks je povezan s statističnimi dejstvi, saj se pogosto predpostavlja, da je naravna seksualnost tista, ki je statistično normalna oz. tipična. Primorac v zvezi s tem razlogom navaja Josepha Fletcherja, ki pravi:

»Po načelu statistične prevlade je prepričanje - da narava ne teži k spočetju - verjetnejše! V 28-dnevnem menstrualnem ciklusu je le kakšnih šest plodnih dni, 22 pa je neplodnih. Na splošno lahko ženska zanosi od 14. do 50. leta, ali 36 let po 13 ciklusov, kar znese 2.808 plodnih dni v ovulacijskih obdobjih njenega življenja nasproti 10.296 neplodnim dnevom. Normalna seksualnost se nadaljuje do približno 66. leta, kar doda 5.840 neplodnih dni v razdobje seksualnosti, ki znaša skupaj 18.944 dni, od česar jih je le 2.808 - ali en dan od sedmih - plodnih. Če

sprejememo, da narava vceplja seksualni nagon in »načrtuje« spolni odnos in naprej, da so »naravni nameni« vidnejši v pravilih kot izjemah, bi sledilo, da je naravni smoter seksa dosti bolj spolni odnos kot spočetje.« (Fletcher 1969: 95).

### 4 Seksualna perversnost

Primorac zavrne idejo o seksualni perversnosti, ki je v kontekstu tradicionalne seksualne etike moralno nabit pojem in vselej vnaprej sporoča neodobravanje. Seksualna perversnost je po njegovem le netipična, nenavadna, statistično nenormalna seksualna preferenca, a ker ima pojem seksualne perversnosti zelo dolgo zgodovino obtožujoče rabe, ga ne moremo več dovolj jasno in dokončno ločiti od te zgodovine in od zaznamovanih konotacij skrajno čudnega, nedoumljivega, neokusnega in moralno odvratnega seksa, ki jih ta pojem večidel še vedno ima v običajnem govoru. Če naj vse to odpravimo, moramo odpraviti tudi izraz sam. Vse to Primoraca ne ovira reči, kar je pač treba reči

o tradicionalnih seksualnih perversnostih: »Eno od teh, homoseksualnost, zadovoljivo označimo kot manjšinsko seksualno vedenje. Druge je ustrezneje opisati kot netipično, nenavadno, morebiti zelo nenavadno seksualno vedenje. Kar se tiče njihovega moralnega statusa, so nekatere, kot recimo fetišizem ali transvestizem, gotovo moralno nevtralne. Druge, kot recimo pedofilija ali nekrofilija, zastavljajo moralna vprašanja. Toda na ta vprašanja ne moremo odgovoriti - pravzaprav jih ne moremo niti zastaviti - v pojmih razlikovanja med naravnim in nenaravnim ali perversnim seksom.« (Primorac 2002: 86). Za moralno obsodbo teh zadnjih je torej treba poiskati povsem drugačne argumente, ki niso vezani na ločnico naravnega in nenaravnega seksa. Razloge moralne nedopustnosti je treba najti drugje.

### 5 Privoljenje v seks

Igor Primorac zavzema stališče, da je za moralno dopustnost seksualnega dejanja dovolj privoljenje oz. strinjanje udeležencev. V



Helena Valentin: *Dekleti na polju*, 2005, olje na platnu, 90 x 120 cm.

članku *Sexual morality: Is consent enough?* se sooči s prokreacijskim in romantičnim pogledom na seks, ki zatrjuje, da je privoljenje udeležencev sicer potrebno, a nikakor ne dovolj za pozitivno moralno sodbo. Prokreacijski oz. zakonski pogled na seks zahteva poleg privoljenja še pogoj, da se seksualno dejanje odvija znotraj zakonske zveze, ki je edino primerno okolje za vzgojo otrok, ter da pri tem niso namenoma postavljene ovire, ki bi lahko preprečile spočetje. Omenjeni pogled na seks zavrača tudi masturbacijo, saj le-ta ne vključuje naravnosti na drugega oz. medsebojne zakonske ljubezni, poleg tega pa je tudi seks med zakoncema omejen na tiste vrste seksa, ki lahko privedejo do morebitnega spočetja. Zato so draženje do orgazma, oralni ter analni seks nezaželeni. Toda Primorac izhaja iz izkušnje posameznikov, ki spolne odnose večinoma prakticirajo brez namena, da bi zanosili oz. se večkrat temu celo namenoma izogibajo. Spočetje torej ni namen večine seksualnih dejanj. Tudi pogoj, da se mora seks vršiti znotraj zakonske zveze, se mu sam po sebi ne zdi prepričljiv za moralno obsodbo spolnih dejanj izven zakona. Ljudje živijo spolno življenje tudi, če niso poročeni, nekateri celo z več partnerji. Zakaj bi to dejstvo samo na sebi zaslužilo moralno grajo? Ni namreč nujno, da bi bil seks povezan z ljubeznijo oz. celo zakonsko ljubeznijo (četudi se nekomu zdi to moralni ideal, ki pa ni neizogibno vsem pisan na kožo). Ravno zato Primorac zavrača tudi romantični pogled na seks, katerega ključni predstavnik je Roger Scruton. Scruton nas postavi samo pred dve možnosti: a) partnerja, s katerim imamo seksualni odnos, dojemamo kot nenadomestljivo, posebno osebo, ob kateri se vznemirimo ne zaradi njenega telesa, ampak zaradi celotne osebnosti, ki jo to telo predstavlja oz. v katerem je ta celotna osebnost utelešena. Takšen predan, nenadomestljiv odnos po mnenju Scrutona logično vodi v intimnost in globoko ljubezen; b) v kolikor do part-

nerja nimamo zgoraj opisanega odnosa, potem gre po Scrutonovo za razosebljanje človeka, reduciranje posameznika na njegovo telo oz. »zgolj meso«, za naravnost do drugega kot na seks igračo, lutka.

Primorac takšni radikalni dvojnosti nasprotuje, saj je mnenja, da se lahko dve osebi po medsebojnem pristanku in z izkazovanjem osnovnega spoštovanja, ki je potreben tudi na vseh drugih področjih, ne le seksualnem, spolno združita zgolj iz privlačnosti in želje po užitku, ne da bi šlo pri tem za kakršno koli razosebljanje ali degradiranje človeka na raven »zgolj mesa« na eni strani ali za obljubo globoke ljubezni ter intimnosti na drugi strani. Za Primoraca ostaja temeljna premisa seksualnega dejanja privoljenje odgovornih, odraslih udeležencev. Nobene potrebe ni, pravi, da bi seks povezovali še s čim drugim onkraj tega, kar v osnovi je: želja po potešitvi določenih telesnih užitkov. Do tu je privoljenje temeljnega pomena, čeprav, priznava tudi Primorac, to morda res ni dovolj za razpravo o idealih človeške spolnosti. A ideali, kot že rečeno, so samo ideali, ne moralne norme. Prav tako so samo ideali vse tisto, kar seksu dodamo (ljubezen, zakon, otroci ipd.), in ne kamni, na katerih bi se preizkušala (ne)moralnost različnih življenjskih seksualnih praks.

### **Bistvene smernice katoliškega moralnega nauk glede spolnosti**

#### **1 Splošno**

Rimskokatoliška Cerkev definira svoj nauk kot prikaz vere v troedinega Boga. To vero izpričuje ali osvetljuje Sveto pismo, apostolsko izročilo in cerkveno učiteljstvo. Katoliški nauk izhaja iz temelja krščanske vere, da je Bog ljubezen, ki je Stvarnik, Odršenik in Tolažnik vsem ljudem. Bog je tisti, ki išče pot do vsakega posameznika, dar vere, kateremu vsakdo lahko odpre srce pa omogoča pristen odnos med človekom in Bogom, ki se potem odraža tudi v vsakdanjem načinu življenja, ravnanja

in odločanja. Človek je ustvarjen po božji podobi, da bi bil deležen blaženosti božjega življenja, zato je Bog vedno in povsod blizu človeku. A v človeku so tudi grešna nagnjenja, ki jih vsakdo lahko z zaupanjem v božjo pomoč in milost premaguje in tako uresničuje svoje hrepenenje po pristni sreči in zadovoljstvu. Katoliški nauk, ki ga vernikom posreduje Cerkev v skladu s svetopisemskim in apostolskim izročilom, tradicijo cerkvenega učiteljstva in z zaupanjem v pomoč Svetega Duha, je pot, po kateri naj bi stopali verni katoliki ter tako skušali doseči izpolnitev svojega hrepenenja po občestvu z Bogom in soljudmi.

»Bog je ljubezen in živi sam v sebi skrivnost ljubezenskega občestva. Z ustvaritvijo človeka po svoji podobi in z nenehnim vzdrževanjem v bivanju vpisuje v človeško naravo moža in žene poklicanost in s tem tudi zmožnost ter odgovornost za ljubezen in za občestvo.« (KKC, kanon 2331).

Katoliški nauk ureja vsa področja človeškega življenja in daje priporočila, kako ravnati, da bi lahko kar najpopolneje odgovorili na klic božje ljubezni. Spolnost je eno izmed področij, ki se tesno dotika življenja vsakega posameznika, zato je katoliški moralni nauk glede spolnosti pogosto predmet tako zasebnih pogovorov kot tudi javnih debat povsod po svetu. Pogled na spolnost, kot ga ima katoliška Cerkev, je bil in še bo povod mnogih kritik na eni ter zagovorov na drugi strani. Tukaj predstavljam nekaj glavnih smernic katoliškega pogleda na spolnost.

## 2 Ljubezen

Bog je ljubezen, človek pa je ustvarjen po njegovi podobi, zato je ljubezen temeljna in prirojena poklicanost vsakega človeka. Človek je poklican k ljubezni kot učlovečeni duh, to je duša in telo v enoti osebe. Človeška ljubezen zajema tudi telo, telo pa izraža tudi duhovno ljubezen. Spolnost torej ni nekaj zgolj biološkega, ampak se nanaša na intimno je-

dro osebe. Oseba je zmožna ljubezni višje vrste; ne ljubezni iz poželjenja, ki vidi samo predmete, s katerimi naj bi potešila lastne želje, ampak ljubezni prijateljstva in darovanja, ki je zmožna priznati in ljubiti osebe zaradi njih samih (prim. *Človeška spolnost* 1996: 15-16). Na kratko rečeno, spolnost je v katoliškem pogledu način izražanja in doživljanja človeške ljubezni. V kolikor posameznik živi spolnost zgolj zaradi užitka, je to zloraba svojega telesa in tudi telesa drugega, tak človek ne sledi poklicanosti k ljubezni, ki tli nekje v njegovi notranjosti, kjer ga kliče tudi Bog. »Nikoli ne smemo pozabiti, da nered pri uporabi spolnosti teži za tem, da postopoma uniči sposobnost osebe, da ljubi, ko naredi, da postane užitek - namesto iskrene podaritve samega sebe - cilj spolnosti, druge osebe pa predmet lastnega uživanja.« (CD 66: 57).

## 3 Dopolnjevanje moža in žene

Prava ljubezen, ki se potrjuje v spolnosti, se lahko rodi samo med dvema osebama različnega spola. »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi /.../ moškega in žensko je ustvaril /.../ Bodita rodovitna in množita se.« (1 Mz 1, 27-28). Fizična, moralna in duhovna različnost ter komplementarnost moškega in ženske sta naravnani k iskanju drug drugega in bogatejšemu medsebojnemu odnosu na način, ki ga med dvema osebama istega spola ne more biti. Gre za celostno duhovno in telesno podaritve dveh po spolu različnih oseb, ki je hkrati lahko izvor novega človeškega bitja. V istospolnih skupnostih teh razsežnosti ni.

## 4 Zakonska zveza

Kot način obnašanja in odpiranja drugim je notranji cilj spolnosti ljubezen, ljubezen kot darovanje in prejemanje. Ko se takšna ljubezen uresniči v zakonu, podaritev sebe prek telesa izrazi dopolnilnost in celovitost daru; zakonska ljubezen postane tedaj moč, ki osebe bogati, pospešuje njihovo rast in obenem



Helena Valentin: **Marija z Jezusom**, 2003, pastel na platnu, 60 x 80 cm.

pomaga napajati omiko ljubezni; kadar pa manjka smisel in pomen spolne podaritve, nastopi omika »stvari« in ne oseb; omika, v kateri se osebe uporabljajo, tako kot se uporabljajo stvari. Spolna ljubezen mora po katoliškem prepričanju najti svoje mesto znotraj zakonske zveze, ko si mož in žena po zakramentu obljubita pripadnost, trajno zvestobo, medsebojno pomoč in podporo. »Tej in samo tej zakonski ljubezni pripada spolna podaritev, ki se na resnično človeški način uresničuje le, če je vključena v tisto ljubezen, s katero se mož in žena brezpogojno do smrti zavežeta drug drugemu.« (CD 66: 18). »V zakonu postane telesna intimnost zakoncev znamenje in poroštvo duhovnega občestva.« (KKC, kanon 2360). Predzakonska spolnost je torej nemoralna in v nasprotju s pomenom zakonske podaritve, saj ne izraža trdnosti, stalnosti in obljube zvestobe, ki je podoba zvestobe Boga do ljudi in božje zaveze z ljudmi.

### 5 Neločljivost ljubezni in rodovitnosti

V svoji najgloblji resničnosti je ljubezen dar, in čeprav zakonska ljubezen vodi poročenca k temu, da se medsebojno spoznata, se vendar ne izčrpa v občestvu dveh, temveč ju usposablja za kar največje možno podarjanje, za to, da bi posredovala življenje novi človeški osebi, s čimer postaneta božja sodelavca. Zakonska spolnost ima dva nerazdružljiva temelja: temelj ljubezni oz. medsebojne združevalnosti in temelj rodovitnosti oz. odprtosti za porajanje novega življenja. »Teh dveh smislov ali vrednot zakona ne moremo ločevati, ne da bi ponaredili duhovno življenje zakonskega para in spravili v nevarnost dobrine zakona ter prihodnost družine.« (KKC, kanon 2363). Tako Cerkev uči, da mora vsaka uporaba zakona ostati odprta za porajanje življenja. To povezavo med smislom združitve in smislom roditve v zakonu je določil Bog in je človek ne sme svojevoljno pretrgati. Odgovorno starševstvo zah-

teva tudi urejanje rojstev na način, ki se sklada z objektivnimi merili npravnosti. Občasna vzdržnost, metode urejanja rojstev na osnovi samoopazovanja in zatekanje k neplodnim obdobjem, so naravna dejanja, spoštujejo telo zakoncev in spodbujajo nežnost med njima, zato so po katoliškem nauku takšne metode dovoljene. Vse, kar umetno preprečuje porajanje življenja, je zlo in nemoralno dejanje, npr. kontracepcija, sterilizacija, splav.

### Sklepne misli

Sedaj, ko sem opisala in predstavila dve med seboj zelo različni spolni etiki, bi rada zapisala in povzela še nekaj sklepnih misli.

Med Primorčevim in katoliškim pogledom na spolnost se do določene meje kažejo podobnosti, kot so npr. zaupanje v posameznikovo avtonomijo in svobodo, spoštovanje etičnega načela oz. zlatega pravila »ne stori drugemu, kar ne želiš, da drugi stori tebi«, vendar pa Primorčev pogled na spolnost zaključuje svoje stališče s tem, da spolnost kot taka ne potrebuje osmišljenja in jo lahko posamezniki prakticirajo zgolj zaradi nje same, če si ne želijo izbrati drugačnih seksualnih idealov, medtem ko katoliški pogled na spolnost vključuje prav nasprotno: spolnost ne more biti sama sebi namen, potrebno jo je osmisliti z ljubeznijo in podarjanjem življenja, znotraj zakonske zveze med možem in ženo. Tovrstno spolno življenje ni le ideal, ki naj si ga vernik izbere, ampak tudi pot, po kateri posamezni verujoči izpolnjuje božji načrt, odpira možnosti za svojo osebno dolgotrajno srečo, ki je večvredna od kratkotrajne sreče užitkov, ter tudi skrbi za osebni in skupni blagor celotne družbe, ki sloni na instituciji družine. Primorac takšen (katoliški) način življenja spolnosti seveda povsem priznava, a z opominom, da je to le ena od možnih variant izbire seksualnih idealov, ki pa niso nujno pri vseh ljudeh enaki. Nekateri ljudje se čutijo povsem srečne in nekako popolne ob

izbiri povsem drugačnih seksualnih idealov. Ideali so stvar posameznikove odločitve, pravi Primorac, medtem ko Cerkev zastopa stališče, da je spolnost znotraj zakona, ki sloni na neločljivih vrednotah ljubezni in rodovitnosti, edina pot, ki človeka lahko resnično osreči in mu da primerno dostojanstvo. Vse ostale izbire seksualnih praks so pomanjkljive, izpraznjene bistvene vsebine: da je Bog ljubezen, ki je zvest in se večno podarja.

Opisana pogleda na spolnost sta si zelo različna, predvsem tudi zato, ker je en pogled del sprejete praktične etike postmoderne individualne družbe, drugi pa je sestavni del verskega izročila katoliške Cerkve. Morda se zdi, da sta ravno zaradi te temeljne razlike pogleda neprimerljiva, a ljudje, ki se nahajajo znotraj teh obeh pogledov in sistemov, so lahko isti. Kristjan je tudi državljan sveta in pripadnik postmoderne kulture. Ko govorimo o spolnosti, govorimo o področju, ki je lastno vsakemu človeku, ne glede na to, ali ima ta posameznik religiozno razsežnost ali ne. Vsak človek je spolno bitje. Od načina, kako se s svojo spolnostjo sooča in kako jo sprejema, je odvisna tudi kvaliteta njegovega življenja. Mislim, da je seks v našem vsakdanjiku še vedno prevečkrat tabuizirana tema in zavrtost na tem področju se mi ne zdi zdrava. Ni potrebno, da bi diskusije, razmišljanja ali pogovore o človeški seksualnosti sprejemali z nelagodjem ali celo strahom. Res je, da je dandanes svet, v katerem živimo, zapolnjen s seksualnimi vsebinami skoraj na vsakem koraku, a občutek imam, da to prav nič ne pripomore k temu, da bi se posamezniki tudi zares sprostiti v svoji lastni spolnosti. Ne govorim o promiskuiteti, ampak o sprejetju svoje seksualnosti kot enega pomembnih delov lastne osebnosti.

Ko sem opazovala odzive različnih ljudi na izpostavljeno tematiko spolnosti, sem dobila občutek, da to temeljno sprejetje včasih pri ljudeh manjka: sprejetje lastne spolnosti, ki je osvobojeno občutkov pretiranega sramu, strahu

ali krivde. Pogrešala sem sproščen pogled na spolnost, ki bi oddajal sporočilo, da je spolna komponenta človeka lahko lepa vrednota, o kateri se je možno pogovarjati neobremenjeno in spontano. Osvobodena oz. odrešena spolnost je pomemben prispevek pri procesu sprejemanja samega sebe. Zdravega, neobremenjenega načina sprejemanja spolnosti pa ni srečati prav pogosto. Vse prevečkrat smo ljudje ujeti in podrejeni občutkom krivde, ki se jih morda niti ne zavedamo. To je posledica negativne govornice oz. razlage človeške spolnosti, ko seks preveč obremenimo z visokimi zahtevami in pravili, ki naj bi jih upoštevali, kadar se srečujemo s spolnostjo, ali pa smo pod vtisi in izkušnjami pritiskov, zlorab ipd. Vse to je namreč del naše človeškosti, našega vsakdana in dobro je, če znamo o tem tako tudi razmišljati. Govorica o seksu, kot smo je pogosto vajeni, ne dopušča takšne razlage, saj je ponavadi ovita v zelo resne diskusije o pravilih, ki se jih je treba pri pojmovanju in praksi seksa držati, če hočemo ostati moralni. To vidimo tudi, kadar se (morda preozko gledano) osredotočimo na katoliške norme, ki se tičejo seksualnega obnašanja. Problem je v tem, da so te norme previsoke, le redki jih zmorejo izpolnjevati. Zato se posledično v ljudeh lahko izoblikuje notranji občutek krivde, če niso dorasli tem visokim idealom, ki niso samo ideali, ampak moralne norme. Pravzaprav so ideali na področju človeške spolnosti (pa tudi na drugih področjih) v Cerkvi postali norma. V takih primerih je (zgolj v neznanstveni zagovor občutka humanosti) koristno, če se k tovrstnim idealom le povabi, da se omili ostro ločnico, ki bi vehementno ločevala moralnosti od nemoralnosti. V uradnem stališču Cerkve glede vprašanj s področja spolnosti je, po mojem mnenju, dobro uporabljati pozitivno govornico o spolnosti, ki naj vernike spodbuja in vabi k odločanju za ideale, katere Cerkve zagovarja. Noben zunanji zakon ne more spremeniti ravnanja posameznika, dokler ta zakon ne postane notranji.

Na škatlici cigaret je lahko omenjenih mnogo škodljivih posledic kajenja, a mislim, da se le malo kadilcev odpove kajenju zaradi teh napisov. Starozavezne kamnite table božjih zapovedi ne učinkujejo, dokler so vklesane samo v kamen. Ko postanejo vklesane v srce, se spremembe lahko zgodijo. Od tu tudi izhaja novozavezno Kristusovo sporočilo ravnanja, ki ga precenjuje in meri samo ljubezen. Tudi kadar gre za prešuštnico ali pocestnico. Način obravnavanja ljudi, ki v njih zbujajo krivdo, povzroča zakrknjenost src. Menim, da ima Cerkve nalogo opominjanja in klicanja k idealom, katerih je zmožna človeška osebnost, ker je bogupodobna, a naj bo to spodbuden, human, dobronamerni proces, ki bi vključeval sposobnost sprejemanja ljudi v njihovi človečnosti in razločevanje duhov. Dar razločevanja je namreč dar Svetega Duha in verjetno naloga vseh nas, da se skušamo pomembnosti tega daru zavedati. Tudi kadar gre za človeško spolnost.

Če povem drugače, spolnost je, kakršna je. Vsak jo živi po svojem prepričanju, zmožnostih, željah in v določenem dogovoru s partnerjem. Vsakdo se, po mojem prepričanju, trudi živeti svojo spolnost tako, da je le-ta kar najbolj v skladu z njegovo celotno osebnostjo in da mu prinaša zadovoljstvo. Koliko to komu uspeva, je drugo vprašanje, vendar mislim, da ni nihče, če je iskren do sebe, popolnoma ravnodušen ob dejstvu, da je npr. ločen, homoseksualec, prešuštnik ali karkoli drugega, ampak gotovo se v vsakem nahaja želja, da bi bil srečen. Obsojanje ljudi, ker niso dosegli visokih norm, verjetno tudi v očeh kristjana ni na mestu. Katoliška etika (kot nadgradnja splošne, npravne etike) ponuja predlog, kako doseči boljšo kvaliteto življenja, predstavlja ideale človeške spolnosti, a naj jih ne postavlja kot normo, na podlagi katere se vrši ostro moralno presojanje. Izbira življenjskih idealov ne more biti stvar prisile ali zapovedi.

Med dvema skrajnima možnostma popolnega zaslužjenja človeških strasti in popolne

razuzdanosti je še cela mavrica možnosti, kako ljudje ravnamo v spolnosti. Črno-belo slikanje človeške spolnosti, kot to opisuje CD 66: »Alternativa je jasna: ali človek ukazuje svojim strastem in doseže mir, ali pa pusti, da ga strasti zaslužijo, in postane nesrečen« (CD 66: 20), ne more izzveneti verodostojno. Kar se taka bipolarnost dlje časa utrjuje v nekem okolju, pride do pojmovanja spolnosti kot slabe in grde, saj, kot navedeno, strasti človeka usužnjijo in napravijo nesrečnega. A strasti so del človeka in jih ni potrebno zatirati, ampak jih odrešiti, kar pomeni uporabo strasti na način, da ne povzročajo občutkov krivde pri posamezniku in da oseba lahko razume tudi strastno spolnost kot vrednoto. Iz celotnega pričujočega razmišljanja je sicer razvidno, da Cerkev močno poudarja spolnost kot vrednoto; napak bi bilo, če tega ne bi priznali, saj si prizadeva, da bi ljudje spolnost živeli premišljeno in odgovorno, a še bolj dobrodošla bi bila pozitivna vrsta govornice, ki bi vabila k tem vrednotam.

Pogled Primoraca in katoliški pogled na seks bi se lahko ustvarjalno dopolnjevala. Primorčeva etika bi človeško spolnost osvobodila ostrih sodb, občutkov krivde, ki porajajo zakrknjenost src in mnenj ter včasih tudi občutke manjvrednosti, katoliška spolna etika pa bi na spodbuden način skušala ljudem pomagati, da bi izbirali višje ideale človeške spolnosti, primerne različnim sposobnostim posameznikov.

Kaj torej reči za zaključek? Nič drugega kot to, da se konec koncev znajdemo na poti razločevanja duhov. Razločevanje je namreč temeljna moralna kategorija, ne kodeksi in zakoni. Daru razločevanja duhov seveda ne gre zlorabljati za opravičevanje samovoljnih odločitev in dejanj, vendar gre za pretanjeno izoblikovanje notranjega glasu, v katerem odmeva Bog, in je ta glas sposoben človeku pomagati pri posameznih odločitvah. »Razločevanje kot raziskovalni postopek ne daje apriornih odgovorov, temveč ocenjuje kon-

kretno situacijo, da se lahko odločim, kaj naj storim tukaj in zdaj, čemu v svojem trenutnem ravnanju naj dam prednost in čemu ne. Brez razločevanja sploh ne moremo govoriti o moralnosti. /.../ Religije, ki temeljijo na zakonih, prihajajo v krizo. Ali bodo izginile in pustile za seboj nevarno praznino ali pa se bodo učvrstile v nič manj nevarne fundamentalizme. Krščanstvo, v kolikor bo spoštovalo svojo resnico, in to je resnica Sinove svobode, bo ne samo preživelo, temveč bo izšlo očiščeno in okrepljeno, zmožno celo rešiti sodobnost iz nihilizma in dati pozitivno vsebino sami svobodi.« (Fausti 2000: 28, 31).

Ali povedano drugače:

»Noben zakon mi ne more povedati, kakšno življenje naj izberem. Samo razločevanje mi omogoča, da dojamem, kaj si želi Bog z menoj, pove mi moje pravo ime, ki ga lahko spoznam samo jaz; posreduje mi čar njegove pesmi zame, in to sem jaz sam. Ime, s katerim me kliče in ki ga uresničujem v svojem življenju, je moj 'poklic' in bo tudi moje 'poslanstvo', moj odnos do drugega, ki izgovarja moje ime.« (Fausti 2000: 28).

## Literatura:

- CD 66: *Človeška spolnost*. Cerkovni dokumenti 66. Ljubljana, Družina, 1996.  
Dolar, M. 2003: Hladnokrvno o seksu. *Delo* 12. 5. 2003.  
Fausti, S. 2000: *Priložnost ali skušnjava?* Ljubljana: župnijski urad Ljubljana-Dravljje.  
Fletcher, J. 1969: *Morals and Medicine*. Boston: Beacon Press.  
Mihelič, T. 2003: Igor Primorac: Etika in seks. *Sodobnost* 11/12, 67 (2003).  
Primorac, I. 2002: *Etika in seks*. Ljubljana: Krtina.  
Pušnik, M. 2002: Igor Primorac: Etika in seks. *Družboslovne razprave* 18, 40 (2002).

\* Članek je nastal po predlogi moje diplomske seminarske naloge na Teološki fakulteti v Ljubljani (Romana Skubic, Etika in spolnost, primerjalna študija spolne etike Igorja Primoraca in katoliškega moralnega nauka glede spolnosti, 2005).